

Література

1. Бондаренко А.В. Формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 “Теорія та методика навчання музики / А.В. Бондаренко.– Київ, 2013. – 20 с.
2. Пиксаева О. Н. Компьютерные технологии в процессе обучения музыке : на примере вокальной подготовки студентов педагогического факультета : дис. ... кандидата педагогических наук : 13.00.02 / Пиксаева Ольга Николаевна. – Москва, 2008.– 193 с.
3. Лановенко А.О. Використання засобів мультимедіа при підготовці вчителів гуманітарних спеціальностей / А.О.Лановенко // Комп’ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво. – Луцьк, 2011. – Вип. №4. – С. 50 – 54.
4. Дрот В.Л., Новиков Ф.А. “Толковый словарь современной компьютерной лексики [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://comp.vslovar.org.ru/603.html>.
5. Крапивенко А. В. Технологии мультимедиа и восприятие ощущений : учебное пособие / А.В. Крапивенко. – М. : БИНОМ. Лаборатория знаний, 2009. — 271 с. : ил.

УДК 37:786.2:7.077

Кудрицький Д. Ю.

МОТИВАЦІЙНІ ЧИННИКИ ФОРТЕПІАННОГО НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ АМАТОРІВ

В статье исследуется влияние гедонистического и мотивационного факторов на намерения взрослых любителей обучаться фортепианной игре с учётом особенностей педагогики взрослых, а именно — андрагогики. В процессе фортепианного обучения гедонистический и акмеологический факторы являются существенными, побуждая взрослых учеников в условиях непрофессионального обучения к непринуждённому самосовершенствованию: преподаватель-андрагог должен мягко направлять своего взрослого ученика, оберегая и подпитывая его мотивационную сферу.

Ключевые слова: гедонизм, акмеология, андрагогика, взрослые любители.

This article delves into the influence of hedonistic and motivational factors in the adult amateurs' intention to learn to play the piano, taking into consideration speciality of pedagogics for adult i. e. andragogy. During the learning process hedonistic and acmeological factors are essential giving adult learners an incentive to spontaneous self-improvement in the course of non-professional studies: a teacher-andragogue should direct his adult student carefully taking care and nourishing his motivational sphere.

Keywords: hedonism, acmeology, andragogy, adult amateurs.

З огляду на суспільно-політичні зміни в Україні та збільшення кількості стресогенних факторів, а особливо їхнього вкорінення у майже всі сфери життя, надзвичайно загострилась потреба людини відсторонитись від проблем та негативної інформації. Мова йде перш за все про дорослу людину, адже вона намагається врівноважити проблеми матеріального та емоційного характеру, максимально обмежуючи дітей від негативного впливу оточуючого мінливого світу. Проте дорослу людину ніхто відгородити від проблем, окрім неї самої, не в змозі. У процесі пошуку емоційної «оази» доросла людина цілком може зупинити свій вибір на опануванні фортепіанної гри, звісно ж, у доступних їй межах. З високою ймовірністю ця людина буде не музикантом і навіть не матиме музичної підготовки. У такий спосіб у культурному просторі України з'являються «дорослі аматори музики».

Мета статті полягає в з'ясуванні впливу гедоністичного та акмеологічного мотиваційних чинників на наміри дорослих аматорів опанувати гру на фортепіано. Викладання дорослій людині має певні особливості, обумовлені впливом як зовнішніх, так і внутрішніх мотиваційних факторів. У психолого-педагогічній літературі наука, що вивчає

викладання дорослим, визначена як *андрагогіка*. Перш ніж детально розглянути озаглавлене питання, необхідно уточнити три терміни, про які далі піде мова. Гедонізм (від грецьк. *gedono* — насолода) — «етичне вчення, яке проголошує метою життя людини насолоду» [4, с. 577]. Гедоністичний погляд спирається на суб'єктивні переживання насолоди, радості й задоволення, що відчуває людина. Тривка чуттєва насолода розглядалася давньогрецьким філософом Арістіппом як найвище благо для людини. Згодом Епікур розвинув гедоністичну ідею, проте зробив наголос на відсутності страждань та стані безтурботності. Багато століть потому представники Просвітництва Ламетрі, Гольбах, Гельвецій переосмислили гедоністичну традицію: людина слідує велінням природи та є тілесною істотою. Поєднання блага індивіда та блага суспільства висувалась ними як основна проблема гедонізму.

Термін «акмеологія» походить від грецьких слів «акме» — «вершина» та «logos» — наука. У посібнику А. В. Козир та В. І. Федоришина «Вступ до акмеології мистецької освіти» акмеологія визначається як наука, яка «досліджує досягнення людиною вершин професіоналізму і є своєрідною теорією найвищих досягнень людини й цивілізації» [2, с. 5]. Навчання мистецтву з орієнтацією на «акме» сприяє постійному саморозвитку людини. Таємниця успіху людини часто криється у наявності акмеологічного шляху, який не завжди усвідомлюється індивідом. У той же час основні ознаки цього шляху: встановлення для себе нових висот, виховання у собі духовно-морального потенціалу, особистісне зростання, пошук нових емоційних ресурсів, життєтворчість, самовдосконалення та інше.

Андрогогіка — (грецьк. *andros* — доросла людина і *agogge* — керування, виховання) — одна з галузей педагогічної науки, що охоплює теоретичні і практичні проблеми освіти, навчання і виховання дорослих. Термін вперше був застосований А. Каппом у 1833 році у книзі, що стосувалася педагогічних поглядів Платона. Поруч із терміном «андрагогіка» у спеціальній літературі використовуються терміни «педагогіка дорослих», «теорія освіти дорослих» та інше. Вивчення андрогогіки має доволі глибокі традиції й корені, проте осмислення проблеми освіти дорослих припадає головним чином на другу половину ХХ століття. Найбільш вагомий внесок у розвиток галузі зробили науковці Г.-Г. Гротгоф, Ф. Пьогелер, І. Вірт, М. Семенський, В. Хенрік, Х. Алчевська, М. Ноулз та інші. Український педагог, просвітник та командант легіону Січових стрільців Михайло Галушинський (р. ж.: 1878 — 1931) також досліджував проблематику навчання дорослих. Серед його робіт виділимо брошури «Народна освіта й виховання народу. Методи і цілі» та «Учителі народної освіти» [1, с. 22]. Незважаючи на те, що освіту дорослих досліджували багато науковців у різних країнах, у психолого-педагогічній літературі майже не розкрито питання навчання фортепіанної гри дорослими аматорами.

Викладач-андрагог час від часу змушений руйнувати деякі стереотипи, що закріплені у пострадянському соціумі, зокрема, розповсюджена думка про те, що доросла людина не здатна вчитися грати на фортепіано. Це хибне переконання заважає дорослій людині навіть зважитись на навчання. Хоча насправді слід по-іншому дивитись на дорослого учня. Так, принципи навчання дорослих за матеріалами ЮНЕСКО були сформульовані наступним чином: доросла людина — це самостійна особа, яка критично ставиться до будь-яких спроб керувати нею; хоче почувати себе впевнено, тому повинна знати план дій, щоб підготуватись до того, що на неї очікує в подальшому; перш за все прагматик, прагне вирішити власні проблеми, тому навчання повинно бути спрямоване на вирішення її конкретних проблем. Доросла людина має великий досвід як в житті, так і в професії, тому нову інформацію оцінює критично, «приміряючи» її на свої раніше отримані знання; оцінює інформацію не тільки ментально, але й емоційно, намагається негативну інформацію, якої в неї було достатньо, одразу ж знищити, викинути з голови; прагне до швидкого застосування одержаних знань і умінь, оскільки отримує від цього задоволення [3, с. 19]. Перелічені риси відрізняють андрогогіку від звичних педагогічних моделей.

У викладача фортепіано, до якого звернеться дорослий учень, можуть виникнути проблеми з усвідомленням прийдешніх педагогічних процесів. Надзвичайна кількість наукових праць, детальних методичних програм про навчання фортепіанної гри вже написана, проте майже повністю це стосується дитячого навчання, де не враховані особливості навчання дорослих. Тут можна говорити і про репертуарну складову, і про

фізіологічні відмінності дітей та дорослих, і про мотиваційну сферу. Компроміси в універсалізації підходів можливі, але якщо весь наявний дитячий педагогічний інструментарій використати у процесі навчання дорослого аматора, то такий підхід навряд чи буде коректним.

У спеціалізованих позашкільних закладах, а саме дитячих музичних школах, реалізується початковий етап музичної освіти. Діяльність дитячих музичних шкіл набуває все більш різнобічного, комплексного характеру, що забезпечує художньо-естетичне навчання. Проте для дорослих аматорів у Києві існує лише одна музична школа відповідного спрямування. Частина музичних шкіл приймають до себе на навчання дорослих на засадах самоокупності. Однак дорослі люди, які бажають навчитись грати на фортепіано, не завжди звертаються до послуг музичних шкіл. Причиною можуть бути об'єктивні обставини: не підходить графік роботи школи; до дорослого учня висуваються вимоги комплексного вивчення музичних дисциплін, для чого у нього немає ні часу, ні бажання; повна відсутність будь-якої музичної підготовки та інше. У цьому випадку дорослі аматори звертаються по допомогу до викладача фортепіано в індивідуальному порядку, не пов'язуючи майбутній процес свого навчання з будь-яким навчальним закладом, не розраховуючи на отримання атестатів, сертифікатів і не ототожнюючи навчальний процес з певною методичною системою. Такий спосіб навчання має ознаки неформальної та неінституціоналізованої освіти і може містити цікаві авторські методики, більш персоніфікований підхід до дорослого учня, адже у цьому випадку фактично не існує вікових чи інтелектуальних рамок, вчитель та учень не обмежені в строках проведення навчання і можуть ставити пролонговані цілі. У той же час вони можуть виконувати завдання, розраховані на середню або коротку тривалість.

Як зазначалося на початку, серед мотиваційних чинників, що спонукають дорослу людину до опанування фортепіанної гри, одне з головних місць посідає *гедоністичний*, тобто «через задоволення». У посібнику О. Г. Романовського та В. Є. Михайліченка «Філософія досягнення успіху» пропонується технологія, що сприятиме становленню емоційної стійкості та відчуттю щастя. Серед основних правил, що можуть забезпечити стабільно позитивний психоемоційний стан, автори зазначають наступні: здатність людини асоціативного і дисоціативного поглядів на оточуючу дійсність; прагнення асоціювати себе лише з приємними відчуттями; слід використовувати оптимальний (помірний) рівень мотивації; замінити негативне мислення на позитивне; усвідомити, що емоції перебувають у прямій залежності від мислення; кожен крок у досягненні мети має бути приємним; треба навчитись використовувати негативні емоції як позитивний досвід; усвідомити, що чим сильніше бажання, тим більше задоволення; слід інколи перетворюватися на дитину; уникати фрази «Я не можу»; знаходити переваги у прийнятих непростих рішеннях, щоб упередити непотрібне виснаження психіки; тощо [5, с. 671 — 680].

Дуже важливою частиною заохочення дорослого аматора є перманентне підвищення його самооцінки, слід зазначити, що під час перших занять не потрібно у формальний спосіб перевіряти учня на наявність музичного слуху (учень сам про це навряд попросить). Цей діагностичний елемент можна виконати без усвідомлення учня за непрямыми ознаками, але обов'язково потрібно підмічати ті моменти, коли учень, наприклад, вдало інтонує, грає красивим звуком чи, навпаки, ніяковіє від неправильно взятої ноти, підмінює педаль, що йому заважала. Будь-який прояв музикальності потребує заохочування. Підбадьорювання, похвала — ті ознаки, за якими учень усвідомлює, що діє вірно і розвивається.

Мабуть важко говорити про задоволення, якщо викладач не створив комфортні умови для занять з дорослим учнем. Це стосується не тільки формальної частини уроку, де вчитель та учень працюють за інструментом, але також і деякого часу перед і після заняття. Дорослий учень, збираючись на урок, має певні очікування. Можливо, напередодні він мав важкий робочий день або, навпаки, для нього день тільки-но розпочинається. В обох випадках учень планує отримати заряд позитивних емоцій, адже робитиме приємні, цікаві та ще й корисні речі. Зі сторони викладача повинні створюватись умови, що сприяють бажанню займатись фортепіано та налаштовують учня на творчий процес. Облаштування приміщення у музичному стилі, підготовка звичних підготовчих дій відносяться до матеріальної частини.

Не менш важливою складовою створення сприятливих умов для заняття є власне поведінка викладача, що відноситься до професійної педагогічної компетентності. Викладач повинен точно оцінити психоемоційний стан, у якому перебуває дорослий аматор перед початком заняття — через візуальне спостереження та вербальні та невербальні ознаки відповідей на невимушені чи абстраговані запитання. Після чого слід відреагувати на стан учня відповідним чином, адаптуючи план заняття, яке невдовзі відбудеться.

Має значення здатність вчителя коректно поводитись у стандартних етикетних ситуаціях. Дорослі аматори без музичної підготовки, окрім того, що вони є різними особами за родом занять, освітою і вихованням, найчастіше ставляться до уроків фортепіано зі специфічною поведінковою обережністю та акуратністю. Це спричинено відсутністю у них досвіду навчання у середовищі інших учнів, що навчаються музиці. Дорослі аматори не уявляють, як це — навчатись музиці — адже це і не математика, і не фізкультура, і не англійська мова. Однак фортепіанне навчання є чимось культурно високим, учні намагаються на уроках ставати кращими культурно і морально, ніж вони є у звичайному житті. Тому вчителю потрібно не розчарувати сподівань дорослого аматора і постійно відповідати високому культурному рівню. У разі необхідності потрібно попередньо ознайомитись з літературою, що стосується етики поведінки викладача, а також загального етикету.

У разі, коли дорослий учень прийшов знесилений, зменшення інформаційної інтенсивності заняття можна замінити тими видами діяльності, які він краще сприйматиме. Для того, щоби залишку енергії учня вистачило на все заняття, викладач повинен присвячувати заняття не лише заучуванню непідготовлених вдома п'єс, створюючи постійний тиск на учня. Бажання вчителя просунутись, не стояти на місці може зіграти з ним злий жарт, і замість результату дорослий учень відчує лише посилення накопиченої раніше втоми. Натомість можна поглиблюватись у піаністичний матеріал дозовано, інтервально, наповнюючи заняття цікавими розповідями про твори, композиторів, про те, як той чи інший твір виконували різні музиканти, активізувати учня на пошук творчих рішень у нескладних завданнях тощо. Невисока ефективність засвоєння суто піаністичного матеріалу стане лише незначним фактичним недоліком заняття, який учень сприйме як методично виважене ставлення з боку викладача, адже урок не виснажує натомленого учня, а покращує його психоемоційний стан.

Якщо ж дорослий аматор прийшов на заняття сповнений енергії, він, навпаки, бажатиме отримати якомога більше інформації, встигнути пройти більше композицій та навіть збільшити тривалість уроку. Цілковите забезпечення жаги учня до навчання збільшить ефективність заняття, підвищивши настрій аматора, адже він отримає максимальну інформаційну користь від заняття, що створить відчуття гарно виконаної роботи. Одразу після завершення уроку потрібно звернути увагу на збереження покращеного під час заняття психоемоційного стану, що досягається як матеріальним забезпеченням уроку, так і правильною поведінкою викладача.

Однак гедоністичне ставлення дорослої людини до навчання навряд чи може бути єдиним мотиваційним чинником. Час від часу в дорослого аматора виникають труднощі із засвоєнням матеріалу, спричинені суто життєвими обставинами. Учень пропускає заняття з викладачем, або не виконує домашнього завдання. У цей момент буває важко повернутися до навчання, навіть існує ризик виникнення тривалої перерви у заняттях. У цьому разі може вступити в дію *акмеологічна* мотиваційна складова, яка спонукатиме людину продовжувати розвиватись у напрямку власного «акме». У випадку з дорослими аматорами музики розглядати акмеологію можна під дещо незвичним ракурсом, адже мова не йде про подолання звичайним аматором вершин фортепіанного мистецтва світового масштабу. У той же час дорослий аматор цілком може прагнути долати власні висоти у своєму новому захопленні. Тож ми будемо розглядати акмеологічний мотиваційний чинник не в абсолютному значенні, а «відносно себе самого», де замість вершини Евересту будуть не менш унікальні низенькі Подільські товтри. Таким чином, згадане на початку статті визначення науки акмеології можна дещо розширити, коли мова йде про непрофесіоналів, оскільки акмеологія за своєю сутністю направляє будь-яку людину в бік

самоактуалізації, допомагає у досягненні нею вершин у духовно-етичному розвитку [3, с. 6—7].

Музикант-професіонал змалку виховується вмотивованим до набуття професійної музичної освіти, що включає в себе оволодіння усіма основними видами діяльності музиканта, ретельне виконання усіх авторських вимог у нотному тексті, врахування стилістичних особливостей творів, постійний самоконтроль та критичне мислення у роботі над музичним матеріалом та багато іншого. Збереження цього інтересу в дорослому віці стає мотиваційною основою професійного зростання протягом виконавської та педагогічної кар'єри. Одним з важливих завдань викладача, що займається з дорослими аматорами — не втратити та використати цей надзвичайно потужний мотиваційний ресурс в умовах непрофесійного музичного навчання, спонукаючи учнів до «непрофесійного професіоналізму».

Серед загального масиву піаністичних та загальномузичних технологій вивчення творів, педагог-андрагог повинен обрати для свого дорослого учня найбільш ефективні та цікаві прийоми, які б допомагали швидко опанувати певну композицію. При цьому серед настанов викладача повинні бути нескладні за виконанням ексклюзивні деталі. На важливості останніх варто звернути особливу увагу учня, адже їхнє виконання створить у нього відчуття наближеності до вершин виконавської майстерності. Це може бути, наприклад, якийсь штрих, специфічна аплікатура, педалізація тощо. Обираючи ефективні технології вивчення творів, слід уникати надмірного заглиблення у нотний матеріал або у якість виконання якогось прийому. З суб'єктивних позицій дорослого аматора подібна деталізація перетворює завдання на невиконуване, а увесь твір набуває ознак нездоланності. На жаль, це може істотно знизити вмотивованість дорослого учня, тоді як насправді причина проблеми може критися у недостатній методичній зваженості окремих вимог викладача.

Виховуючи у дорослому аматорі квазіпрофесіоналізм, викладач створює цілком доступні вимоги для його творчого зростання і надає можливість працювати над творами «майже» по-справжньому. У процесі гри учень говорить собі, наприклад, так: «Зараз я виконаю ось це місце, як справжній артист філармонії». При цьому аматор може уявляти переповнений колонний зал, важливість свого виконання на великій сцені, дотичність до таємниць композиторського задуму, а також уявити білокрилих янголів на небесах, що співають чарівне багатоголосся та ритмічно плескають у долоні в такт ударів метроному, що його учень увімкнув для роботи над ритмом. Завдання викладача полягає в тому, щоб допомагати дорослому учню уявляти себе професіоналом, і це створить таке необхідне акмеологічне середовище. Не втративши його, викладач одночасно сприятиме створенню позитивного емоційного фону, що неодмінно вплине на мотивацію учня.

Вдалим способом формування прикінцевої мети у навчанні може стати накопичування репертуару. Через визначений період часу колишній новачок може зіграти програму на півгодини. З іншого боку, накопичення репертуару є неспинним процесом, тому фактично виходить, що кожен новий твір є проміжною ланкою. Тоді як прикінцева мета підводить аматора все вище і вище до власного «акме». Формальною ознакою подолання нової сходинки може стати запис вивченого твору на відеокамеру. В умовах навчання з дорослими аматорами організаційно складно зібрати подібний до академконцерту захід, як це відбувається у дитячих музичних школах. Тоді як кожний успішний запис — нова сходинка з нотою офіційності, адже відомо, що гра на сцені сприймається виконавцем легше, ніж гра перед мікрофоном чи відеокамерою. Публікація відеозапису в мережі Інтернет, де творчий доробок аматора буде оцінений випадковими користувачами, навіть певним чином матеріалізує музикальне зростання учня.

Проведений аналіз наукових джерел показує, що у процесі музичного навчання дорослих аматорів гедоністичний та акмеологічний мотиваційні чинники є істотними, спонукаючи учнів в умовах непрофесійного навчання до невимушеного самовдосконалення: викладач-андрагог повинен м'яко направляти свого дорослого учня, оберігаючи та підживлюючи його мотиваційну сферу. Варто зазначити, що у науковій літературі про вплив гедоністичного та акмеологічного чинників на процес фортепіанного навчання дорослих

аматорів згадується лише дотично. Проблема їхнього впливу у непрофесійному фортепіанному навчанні є практично нерозкритою і вимагає подальшого дослідження.

Література

1. Болтівець С. І. Андрагогіка / С. І. Болтівець // Енциклопедія освіти / АПН України; голов. ред. В.Г.Кремень ; [заст. голов. ред. : О.Я.Савченко, В.П.Андрущенко ; відп. наук. секр. С. О. Сисоєва]. — К.: Юрінком Інтер, 2008. — С. 22.
2. Козир А. В., Федоришин В. І. Вступ до акмеології мистецької освіти: Навчально-методичний посібник. — К.: Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. — 263 с.
3. Принципы обучения взрослых: По материалам ЮНЕСКО // Лицейское и гимназическое образование. — 2008. — №5. — С. 19.
4. Причепій Є. М., Черній А. М., Чекаль Л. А. Філософія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. — К.: Академвидав, 2005. — 592 с.
5. Романовський О. Г., Михайліченко В. Є. Філософія досягнення успіху: Навчальний посібник. — Харків: НТУ «ХП», 2003. — 691 с.

УДК 781.65:167.1:[14+159.9+37.015]

Денисюк І. С.

ІМПРОВІЗАЦІЯ ЯК ФІЛОСОФСЬКА, ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ТА МИСТЕЦТВОЗНАВЧА ПРОБЛЕМА

В статтє раскрыта суцность и содержание понятия "импровизация" в философской, психолого-педагогической и науках искусствоведения. Ретроспективно проанализировано развитие импровизации в художественном творчестве. Выяснены основные проблемы импровизации в процессе инструментально-исполнительской подготовки будущих педагогов-музыкантов.

Ключевые слова: импровизация, навыки импровизации, исполнительный процесс, инструментально-исполнительское подготовка, педагог-музыкант.

The article reveals the essence and content of the concept of "improvisation" in the philosophical, psychological and pedagogical sciences and art history. Retrospectively analyzed the development of improvisation in art. Find out the main problems in the process of improvisation instrumental performing preparation of future teachers of music.

Keywords: improvisation, improvisation skills, performing the process, instrumental performance training, teacher of musician.

На сучасному етапі розвитку музичного мистецтва серед молодих виконавців все більшої популярності набуває сфера естрадно-джазового музикування. Вміння грати на слух, добре читати з листа, транспонувати та імпровізувати є запорукою успіху для сучасного виконавця. Вочевидь, на сьогодні цінним є той виконавець, який не просто добре виконує та інтерпретує найкращі зразки світової класики, але вміє легко і вільно самовиражатися на сцені мовою музики, тобто імпровізувати.

У даний час на музичному ринку імпровізувати стало не просто модним, а необхідним атрибутом виконавської майстерності музиканта. Вдало зазначав Ю. Козирьов: “В якому би напрямку не спеціалізувався музикант – чи то фольклор, класична чи джазова музика, – уміння імпровізувати повинно стати невід’ємною частиною його професійної кваліфікації”.[1, С. 252] Тому мистецтво імпровізації, його техніка повинні бути доступними для кожного виконавця як академічного зразка, так і для джазового музиканта. Дар імпровізації від природи чи схильність до цього виду творчості необхідно розвивати кожному виконавцю. Тому важливо продовжувати шукати шляхи розвитку імпровізаційних здібностей та умінь, а також найбільш ефективних методів формування навичок імпровізації. Актуальність визначеної проблеми зумовлює потребу у подальшому вивченні мистецтва імпровізації з позицій філософської, психолого-педагогічної наук та мистецтвознавства.